

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

**СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.1 МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТАРИХЫ,
КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ**

1470.	Асылбекова А.А.	Правовое регулирование искусственного интеллекта: зарубежный опыт и перспективы для Казахстана	6308
1471.	Аширбекова А.Б.	Қазақстан Республикасында Ұлттық алдын алу тетігі жүйесі	6314
1472.	Амирова Б.К.	Қазақстандағы жинақтаушы зейнетақы заңнамасының тарихи эволюциясы	6316
1473.	Бейбітұова І.Б.	Медицина қызметкерлерінің құқықтық жауапкершілігі	6319
1474.	Байтерекова К.Б., Ескендерова Г.Т.	Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік сақтандыру жүйесінің қазіргі жағдайы	6323
1475.	Егежанова Д.Р.	О влиянии нормативной практики Верховного суда Республики Казахстан на административное судопроизводство	6326
1476.	Есентемирова А.М.	Некоторые вопросы становления законодательства о высшем и послевузовском образовании в Республике Казахстан	6330
1477.	Еркін Ә.	Коррупция и правовые методы борьбы с ней	6340
1478.	Жармаханбетова Б.А.	Права коренных народов и недропользование: проблемы соблюдения и защиты прав при добыче природных ресурсов на их территориях	6345
1479.	Жолдасбек М.Б.	Қазақстан Республикасындағы Конституциялық реформа: өзгерістерді талдау және олардың құқықтық жүйеге әсері	6348
1480.	Жеңіс Е.Е.	Салық заңнамасын жетілдіру мәселелері	6353
1481.	Жанаев Е.А.	Роль морали в правовых решениях и законодательных актах	6357
1482.	Кажтай А.Н.	Қауіпті құқықбұзушылықтардың қоғамға әсері	6360
1483.	Карсибек С.А.	ҚР Алқабилер сотының құқықтық жағдайы және шетел мемлекеттерімен салыстырмалық ерекшеліктері	6364
1484.	Көбеген А.М.	Әлеуметтік әл-ауқат пен қоғамның өркендеуінің құқықтық аспектілері	6367
1485.	Кошкенбек Б.Б.	Шетелде оқыту бағдарламаларын құқықтық реттелуі	6371
1486.	Қалыбаева А.Ә.	Қазақстандағы жаза қолданудың құқықтық санаға әсері	6377
1487.	Қалқазбек Н.Е.	Қазіргі заманғы құқық саласының өзекті мәселелері мен даму перспективалары	6380
1488.	Маликов Ж.Н.	Қазақстан Республикасының Конституциялық сот институтының қалыптасуы және қызметі	6383

1489.	Маратов А.Б.	Роль юристов защиты прав юридических лиц	6385
1490.	Отыншиева Г.	Құқықтық сана және мәдениеттің арақатынасы	6387
1491.	Роман К.Д.	Законодательные основы обеспечения информационной безопасности детей в Казахстане: вызовы цифровой эпохи	6390
1492.	Сұңғатов С.С.	Цифрландырудың азаматтардың әлеуметтік-экономикалық құқықтарын іске асыруға тигізетін ықпалы	6392
1493.	Салиханов А.Б.	Социальные барьеры реинтеграции бывших заключённых в Казахстане: причины стигматизации и пути преодоления	6396
1494.	Турегелдиев Б.У.	Жоғарғы соттың нормативтік қаулыларының құқықтық алаңдағы ықпалы	6402
1495.	Тәуірғалиева А.Б.	Киберқауіпсіздік: қылмыстардың алдын алу және заңнамалық шаралар	6405
1496.	Табанова Ж.А.	Защита прав женщин: международный аспект	6409
1497.	Тәжі Ә.Т.	Цифровизация прав граждан РК	6413
1498.	Тигай Б.А.	Проблемы налогового правоприменения в РК	6415
1499.	Шоманова К., Ясинова Д.	Адам құқықтарының қорғалуы және заңнамалық реттелуі	6423
1500.	Ібіжан Г.Ә.	Проблемы организации правовой помощи детям с ограниченными возможностями здоровья	6427
1501.	Yagmussova A.F.	The concept and types of social guarantees and the grounds for their provision under labor legislation	6431

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.2 АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ

1502.	Алмагамбетов М.	Кәсіпкерлердің құқықтары мен оның қорғалуы	6436
1503.	Булатова Л.Б.	Жасанды интеллектпен жасалған туындылардың құқықтық мәртебесі	6440
1504.	Ибрашев А.М.	Искусственный интеллект в трудовом праве: перспективы, риски и возможности	6443
1505.	Искаков Р.А.	Правовая природа договора о государственных закупках товаров в Республике Казахстан	6446
1506.	Көбеген А.М.	Әлеуметтік әл-ауқат пен қоғамның өркендеуінің құқықтық аспектілері	6452
1507.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен	6456

		өзекті мәселелер	
1508.	Нургалиева М.Е.	Трудовые права женщин и равенство на рабочем месте. Дискриминация как барьер для экономического прогресса	6459
1509.	Рустами-Кадырбекова Ж.	Ретроспективный анализ правового регулирования в области социального обеспечения	6464
1510.	Сураганова Д.Д.	Правовое регулирование игорного бизнеса в Республике Казахстан	6468
1511.	Третьяк М.В.	Тенденция к сокращению рабочего времени в развитых странах: баланс между производительностью и качеством жизни	6471
1512.	Третьякова Ж.В.	К вопросу имущественных правоотношений родителей и детей по законодательству Республики Беларусь	6475
1513.	Тыныбек кызы А.	Гибкие формы занятости в Казахстане и Кыргызстане: правовое регулирование дистанционной работы и самозанятости	6478
1514.	Тюлегенова А.А.	Правовые аспекты использования земли	6481

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.3 ҚЫЛМЫСТЫҚ СОТ ІСІН ЖҮРГІЗУ ТҮЛҒАНЫҢ, ҚОҒАМ МЕН МЕМЛЕКЕТТІҢ МҮДДЕЛЕРІН ҚОРҒАУДЫҢ МЕХАНИЗМІ РЕТІНДЕ

1515.	Азенова С.Р.	Сот сараптамасын тағайындау мен жүргізу: қылмыстық процестегі маңызы және жетілдіру жолдары	6485
1516.	Абдықадыр А.Б.	Қылмыстық әділет жүйесіндегі цифрлық технологиялар мен жасанды интеллект	6488
1517.	Байносерова А.Г.	Қолжазба сараптамасы дәлелдеу құралы ретінде: жаңа әдістер мен шешілмеген мәселелер	6495
1518.	Бахыт І.Б.	Уголовное судопроизводство как механизм защиты интересов личности, общества и государства	6500
1519.	Жакишева Д.К.	Арнайы білім және оларды қылмыстарды тергеу кезінде қолдану нысандары	6504
1520.	Жұмадулла Қ.Ф.	Жасанды интеллект пен криминалистика: қылмысты ашудағы жаңа дәуір	6508
1521.	Маратова А.М.	Понятие судебно-биологической экспертизы и ее значение для установления обстоятельств уголовного дела	6510
1522.	Шариф М.Қ.	Психологиялық портретті құру: сот сараптамасында қолдану тәжірибесі	6514
1523.	Жунусов Д.С.	Совершенствование качества судебных экспертиз: организационно-правовой подход	6517
1524.	Khamidullina R.	Jury Trials in the Criminal Justice System: A Comparative Analysis of the U.S. And	6520

		Kazakhstan Models	
1525.	Киікбай Б.С.	Онлайн алаяқтық қылмыстық құқық бұзушылықтарын тергеп-тексерудің өзекті мәселелері	6523
1526.	Салимжуаров Г.Ф.	Перспективы использования искусственного интеллекта в производстве судебных экспертиз	6528
1527.	Серіктай Н.Ө.	Тергеушінің жеке басының кәсіби-психологиялық сипаттамасы	6531

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.4 ҚЫЛМЫСТЫҚ САЯСАТ ЖӘНЕ ҚЫЛМЫСТЫҚ ЗАҢНАМА: ЗАМАНАУИ СЫН-ҚАТЕРЛЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

1528.	Адильхан Х.Б.	Қылмыс пен жазаның психологиялық қырлары: кінә және жауапкершілік сезімі	6536
1529.	Арзанбекова К.Қ.	Геноцид және оның халықаралық құқықтағы орны	6538
1530.	Ахметжанова А.А.	Правовое обеспечение информационной безопасности Республики Казахстан: вызовы и перспективы	6540
1531.	Айзак А.Ж.	Әлеуметтік факторлар мен экономикалық қысымның қылмысқа ықпалы	6544
1532.	Әжібекова А.Е.	ҚР жасөспірімдер арасындағы буллингке қарсы шаралар мен шетелдік тәжірибе	6546
1533.	Болатбекова А.А.	Қылмыс пен жазаның қоғамдағы әлеуметтік-мәдени ықпалы	6552
1534.	Бөлебай А.Б.	Қазақстан Республикасында кәмелетке толмағандарға қатысты зорлық-зомбылық қылмыстарының алдын алу мәселелері	6555
1535.	Дүйсен Қ.А.	Адам саудасының құрбандарын анықтау және қорғау механизмдері	6563
1536.	Карсибек С.А.	Жыныстық қолсұғылмаулыққа қарсы жасалған қылмыстардың латенттілігі: себептері және шешу жолдары	6566
1537.	Кенеспек Д.М.	Қазақстан Республикасындағы қылмыстардың қайталану себептері мен алдын алу жолдары	6569
1538.	Кийкбай Н.К.	Жалған ақпарат тарату және оның қылмыстық-құқықтық салдарлары: ақпараттық кеңістікте қауіпсіздік пен жауапкершілік мәселелері	6572
1539.	Кожанова Д.Р.	Реформа уголовного законодательства Республики Казахстан: анализ реализации положений концепции УК 2014 года через призму десятилетнего опыта	6575
1540.	Көбейсін Ө.Т.	Кінә мен оның қос нысаны: қазіргі қылмыстық құқықтағы ерекшеліктер мен проблемалар	6578
1541.	Койчубекова А.А.	Уголовная ответственность за	6580

		насильственные действия сексуального характера	
1542.	Қабдылова А.Қ.	Кибербуллингтың алдын алудың құқықтық мәселелері	6585
1543.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен өзекті мәселелер	6590
1544.	Орынбай Ш.А.	Кәмелетке толмағандардың қылмыстық жауапкершілігі	6593
1545.	Сайлаубек М.Ж.	Қылмыстық құқықтағы өзін-өзі қорғау шегінің әлеуметтік және құқықтық аспектілері	6597
1546.	Төрехан А.Ә.	Тұрмыстық зорлық-зомбылық; қылмыстық жауаптылық және әділ жаза тағайындау мәселелері	6600
1547.	Тюлегенова А.А., Куатова Р.Е.	Совершествование превентивных мер в рамках реализации антикоррупционной политики в РК	6607

СЕКЦИЯ БӨЛІМІ 10.5 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖАРИЯ ҚҰҚЫҚ: ЖАҢА ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕР ТЕГЕУРІНДЕРІ

1548.	Алиев Е.	Правовое регулирование международных железнодорожных перевозок в Республике Казахстан	6611
1549.	Аршабаева Р.С.	Заманауи құлдықпен күрестегі халықаралық құқықтың тиімділігі мен мәселелері	6616
1550.	Данияр Ә.А.	Роль международных организаций в урегулировании вооруженных конфликтов	6620
1551.	Кабдрахманов А.Е.	Анализ правового регулирования защиты прав трудовых мигрантов: опыт Казахстана и России в контексте международных стандартов	6626
1552.	Qodirova T.R.	The role of the United Nations High Commissioner for refugees in protecting refugee rights	6631
1553.	Медетова М.Б.	Азаматтық авиациядағы алғашқы халықаралық қауіпсіздік стандарттары: пайда болу және тарихи негіздері	6634
1554.	Мыктыбаева Д.А.	Регулирование вопросов трудовой деятельности трудящихся-мигрантов в международных соглашениях Республики Казахстан	6640
1555.	Мырзаханов Ә.Е.	Қазақстан Республикасындағы ресми наградалар жүйесі: толықтырулар мен өзекті мәселелер	6645
1556.	Рублевский А.А.	Этическая дилемма статуса эмбриона	6648
1557.	Тулеген А.С.	Правовые проблемы назначения и исполнения наказания в деятельности международных уголовных трибуналах ad hoc	6652

**10.6 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОММЕРЦИЯЛЫҚ АРБИТРАЖ ЖӘНЕ ЦИФРЛАНДЫРУ
ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖЕКЕ ҚҰҚЫҚ**

1558.	Акынов Д.М.	Правовые механизмы обеспечения исполнения обязательств государствами-членами ЕАЭС	6657
1559.	Ануарбек А.	Применение блокчейн-технологий в международном коммерческом арбитраже: правовые вызовы и перспективы	6661
1560.	Жаксылыков К.К.	Особенности правового регулирования отношений, возникающих из международного договора купли-продажи товаров	6665
1561.	Каримова Ф.Х.	Защита персональных данных в международном частном праве	6669
1562.	Мирзоева М.М.	К вопросу о сущности деловой репутации	6675
1563.	Раджабов М.Д.	Трудовые права иностранных граждан в международном частном праве	6679

10.7 ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ЖӘНЕ БҰҰ-НЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУ МАҚСАТТАРЫ

1564.	Ануарбек А.	Международное экологическое правосудие: теоретические основы и практические аспекты	6683
1565.	Burieva M.S.	The role of international organizations in regulating the use of water resources of transboundary rivers and lakes	6687
1566.	Nasreddinzoda N.	The role of regional organizations in achieving the SDGs: international legal aspects	6691
1567.	Шалгымбаева А.Н.	Комиссия международного права ООН: регулирование экологических аспектов вооруженных конфликтов	6693

СЕКЦИЯ 11**АРХИТЕКТУРА И СТРОИТЕЛЬСТВО****ПОДСЕКЦИЯ 11.1 СТРОИТЕЛЬСТВО**

1568.	Аманжолова Ш.Ф.	Қарқынды құрылыс жағдайындағы Астана қаласының жер асты сулары деңгейінің өзгерісін болжау	6698
1569.	Батирбекова А.Т.	Численное моделирование работы стены в грунте с распорной системой в условиях плотной застройки	6702
1570.	Бекетов Д.Н.	Энергоэффективность в строительстве: симуляция влияния ориентации зданий на потреблении энергии в Астане	6707

10. Исабаева, С. Б. (2020). *Обеспечение кибербезопасности Казахстана в условиях глобальной цифровизации* <https://surl.li/хоqbgg>
11. Суворова, Г. М. Информационная безопасность: учебное пособие для вузов / Г. М. Суворова. — 2-е изд., перераб. и доп. — Москва: Издательство Юрайт, 2023. — 277 с.
12. Политика информационной безопасности Министерства энергетики РК <https://surl.li/jjtjeq>

УДК 343

ӘЛЕУМЕТТІК ФАКТОРЛАР МЕН ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫСЫМНЫҢ ҚЫЛМЫСҚА ЫҚПАЛЫ

Айзак Ақзер Жәнібекқызы

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, заң факультеті

«Сот-прокурорлық және тергеу криминалистикалық қызметі»

мамандығының I курс студенті

Aqzer.@gmail.com

Ғылыми жетекші: заң ғылымдарының кандидаты, Ашимова Э.А.

Қазіргі қоғамдағы қылмыстық ахуал – тек құқықтық емес, сонымен қатар әлеуметтік-экономикалық мәселе ретінде де маңызды. Қылмысқа итермелейтін себептерді түсіну үшін адамның өмір сүріп отырған ортасы, оның материалдық жағдайы, әлеуметтік рөлі мен құндылықтар жүйесі жан-жақты зерттелуі қажет. Бұл мақалада қылмыстың тууына ықпал ететін негізгі әлеуметтік және экономикалық факторлар ғылыми тұрғыдан қарастырылады.

1. Әлеуметтік факторлар және олардың қылмысқа ықпалы

Отбасылық жағдай. Қылмыстық әрекеттерге баратын азаматтардың көпшілігі дисфункционалды, бақылауы әлсіз немесе мейірімсіз отбасыларда тәрбиеленген. Бұл олардың әлеуметтік бейімделуіне кері әсер етеді.

Білім деңгейі мен құқықтық сауат. Заң нормаларын білмеу, білімнің төмен деңгейі — құқық бұзушылыққа әкелетін себептердің бірі. Жастар арасында құқықтық мәдениетті қалыптастыру әлі де әлсіз.

Моральдық құндылықтар. Қоғамдағы тұтынушылық идеология мен материалдық мүдденің үстемдігі жастарды тез пайда табуға ұмтылдырып, қылмыстық әрекеттерге итермелейді. Әлеуметтік факторлар – адамның әлеуметтену процесіне, өмірлік ұстанымына және құқықтық санасының қалыптасуына әсер ететін жағдайлар жиынтығы. Оларға отбасы жағдайы, білім деңгейі, қоғамдағы мәртебесі, мәдени орта және бұқаралық ақпарат құралдары жатады.

Отбасы институтының әлсіреуі – кәмелетке толмағандардың қылмыс жасауына басты себептердің бірі. Қазақстандық зерттеулерге сәйкес, қылмыс жасаған жасөспірімдердің 60%-дан астамы толық емес немесе әлеуметтік қолайсыз отбасылардан шыққан (ҚР БҒМ, 2022). Э. Дюркгейм мен Т. Парсонс секілді әлеуметтанушылар отбасының тәрбиелік функциясының әлсіреуі девиантты мінез-құлықтың өсуіне әкелетінін дәлелдеген.

Білім деңгейі де маңызды рөл атқарады. Халықаралық тәжірибеде көрсетілгендей, орта білімді аяқтамаған немесе кәсіби біліктілігі жоқ азаматтардың қылмысқа тартылу ықтималдығы жоғары (UNODC, 2023). Бұл әсіресе жастар арасында байқалады, олар бос уақытты мақсатсыз өткізіп, әлеуметтік бақылаудан тыс қалады.

2. Экономикалық қысым және қылмыстық мінез-құлық

Жұмыссыздық және табыстың төмендігі. Еңбек нарығындағы теңсіздік пен тұрақты табыстың болмауы азаматтарды заңсыз жолмен ақша табуға мәжбүр етеді. Статистика бойынша, қылмыс жасаушылардың айтарлықтай бөлігі тұрақты жұмыссыз адамдар.

Кедейлік және әлеуметтік әділетсіздік. Тұрмыстық қиындықтар адам психологиясына тікелей әсер етіп, ашу-ыза, шарасыздық сезімдерін күшейтеді. Бұл факторлар қылмысқа жол ашады.

Аймақаралық теңсіздік. Ауыл мен қала арасындағы айырмашылықтар, урбанизацияның әсері, маргиналданған топтардың көбеюі қылмыстық ортаның кеңеюіне ықпал етеді.

3. Қылмыстың алдын алу жолдары

Қылмыстың алдын алу үшін мына бағыттар маңызды:

- Әлеуметтік қолдау саясаты: Жұмыс орындарын құру, жастарды оқыту және әлеуметтік бағдарламалар арқылы қолдау.

- Құқықтық сауаттылықты арттыру: Мектептер мен ЖОО-да құқықтық мәдениетке баулу.

- Мемлекет пен азаматтық қоғам ынтымақтастығы: Үкіметтік емес ұйымдардың, еріктілердің, БАҚ-тың қатысуымен кешенді профилактикалық шаралар жүргізу.

Экономикалық факторлар көбінесе мүліктік және әлеуметтік қылмыстардың көбеюіне тікелей әсер етеді. Жұмыссыздық, кедейшілік, экономикалық әділетсіздік, өмір сүру деңгейінің төмендеуі – адамның заңсыз табыс табуға деген ұмтылысын арттырады.

Қазақстанда 2020 жылғы пандемия кезеңінде жұмыссыздық деңгейі 4,9%-ға жеткен болатын (ҚР Ұлттық статистика бюросы, 2021). Осы кезеңде ұрлық, алаяқтық және өзгенің мүлкін заңсыз иелену қылмыстарының күрт өскені байқалды. Бұл – Р. Мертонның аномия теориясы шеңберінде түсіндірілетін құбылыс: қоғамда қойылған мақсаттарға қол жеткізуге мүмкіндік болмаған жағдайда адамдар баламалы, оның ішінде заңсыз жолдарды таңдайды.

Халықаралық тәжірибеде де бұл үрдіс көрініс табады. Мысалы, Бразилияда жүргізілген зерттеулер экономикалық дағдарыс кезеңінде кісі өлтіру мен қарулы шабуыл деңгейінің артқанын көрсеткен (Serqueira et al., 2019). Қылмысқа әсер ететін басқа да факторлар бар. Психологиялық күйзеліс, маскүнемдік және нашакорлық – тұлғаның өзін-өзі бақылау қабілетін төмендетіп, құқықбұзушылыққа әкелуі мүмкін. Сондай-ақ, медиа құралдары арқылы зорлық-зомбылықты насихаттау, әлеуметтік желілердегі агрессияны күшейтетін мазмұн – жастардың санасына теріс әсер етеді (Bandura, 1973).

Қылмыстың алдын алу жолдары:

Қылмысты тек жазалау арқылы емес, алдын алу мен қайта әлеуметтендіру арқылы тежеу тиімді болады. Бұл үшін кешенді тәсіл қажет:

1. Әлеуметтік саясатты күшейту – әлеуметтік осал топтарға, әсіресе жастар мен көпбалалы отбасыларға қолдау көрсету.

2. Жұмыспен қамту бағдарламаларын кеңейту – кәсіби білім беру және микро-кәсіпкерлікті дамыту.

3. Құқықтық мәдениетті қалыптастыру – мектеп пен ЖОО деңгейінде құқықтық тәрбие беру.

4. Қылмыстың түпкі себептерін зерттеу – криминологиялық мониторинг және аналитикалық орталықтар құру.

Қылмыстың өсуіне ықпал ететін әлеуметтік және экономикалық факторларды ескере отырып, бұл құбылыспен күрес тек жазалау шараларымен шектелмей, жүйелі әлеуметтік саясат жүргізуді талап етеді. Білім беру, жұмыспен қамту, құқықтық мәдениетті арттыру — қылмыстың алдын алудағы басты тетіктердің бірі. Бұл бағыттағы тиімді мемлекеттік саясат қана қоғамдағы тұрақтылық пен әділеттілікті қамтамасыз ете алады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. ҚР Ұлттық статистика бюросының ресми сайты – <https://stat.gov.kz>

2. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ. – Астана, 2014.
3. Баймырзаев М.Қ. Құқық социологиясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2021.
4. Жоламан Қ.Д., Мұхтарова А.Қ., Тәукелев А.Н. Мемлекет және құқық теориясы. – Алматы: Экономика, 2020.
5. Human Development Report, UNDP, 2023.
6. OECD Economic Outlook Report, 2023 – <https://www.oecd.org>
7. ҚР Жоғарғы сотының ресми сайты – <https://sud.kz>
8. Смагулов А.А. (2021). Криминология негіздері. Алматы: Қазақ университеті.
9. ҚР Ұлттық статистика бюросы (2021). Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығы. [stat.gov.kz]
10. UNODC (2023). Global Study on Crime Trends. United Nations Office on Drugs and Crime.
11. Cerqueira, D., et al. (2019). Economic Downturns and Crime in Brazil. IPEA Discussion Paper.
12. Bandura, A. (1973). Aggression: A Social Learning Analysis. Prentice Hall.
13. ҚР БҒМ Жастар зерттеу орталығы (2022). Қазақстан жастары: әлеуметтік портреті.

УДК 316.624.3

ҚР ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДАҒЫ БУЛЛИНГКЕ ҚАРСЫ ШАРАЛАР МЕН ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ

Әжібекова Айжан Елжанқызы

*Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, заң факультеті «Сот-
прокурорлық және тергеу криминалистикалық қызметі» білім беру
бағдарламасының I курс студенті.*

azhibekovaaizhan1457@gmail.com

Ғылыми жетекшісі: з.ғ.к. Муратханова М.Б.

Қазіргі таңда жасөспірімдер арасында буллинг мәселесі әлем бойынша өзекті тақырыптардың біріне айналды. Мектеп қабырғасындағы психологиялық және физикалық қысым, кемсіту, қорлау сияқты әрекеттер жасөспірімдердің психикалық дамуына, оқуға деген ынтасына және болашақ өміріне теріс әсерін тигізуде. Әсіресе, интернет пен әлеуметтік желілердің кең таралуы әлеуметтік желіде бопсалаудың яғни кибербуллингтің пайда болуына жол ашты. Бұл жағдай жасөспірімдердің қауіпсіз ортада дамуына кедергі келтіріп, қоғамда күрделі әлеуметтік мәселелердің біріне айналып отыр.

Осы орай да Мемлекет басшысы Республикалық педагогтер съезінде мектептегі қауіпсіздік мәселесі жөнінде сөз қозғаған болатын. «Өкінішке қарай, оқушылардың бір-біріне әлімжеттік, тіпті, зорлық көрсетуі тыйылмай отыр. Соның кесірінен олар өз-өзіне қол жұмсауға, яғни суицидке дейін баруда. Буллинг балалар мен жасөспірімдердің денсаулығына және олардың жан дүниесіне орны толмас зиянын тигізеді. Сондай-ақ, оқу үдерісіне кері әсер етеді. Балалардың әлеуметтік ортадан шеттеп қалуына, ой-санасының бұзылуына әкеп соқтырады. Мемлекет баланың құқығы мен қауіпсіздігінің қорғалуын қамтамасыз етуі керек. Сондай-ақ, буллингке біржола тосқауыл қоюы қажет», - деді Президент.